

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/czechoslowacja/78421,Czesi-Slowacy-i-SOE-Uwagi-na-temat-nowej-publicacji-Bartlomieja-Szyprowskiego.html>

Fot. Wikimedia Commons/domena publiczna

RECENZJA

Czesi, Słowacy i SOE. Uwagi na temat nowej publikacji Bartłomieja Szyprowskiego

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa

Autor: WALDEMAR GRABOWSKI 05.02.2021

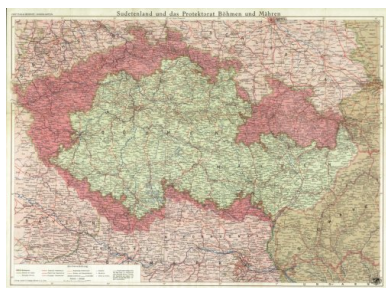
Liczna w ostatnich latach literatura na temat działań specjalnych w okresie II wojny światowej została wzbogacona o książkę B. Szyprowskiego zatytułowaną

Czechosłowackie grupy SOE i zamach na Heydricha HHHH.

Ta licząca 175 stron publikacja¹ przynosi polskiemu Czytelnikowi pokaźną porcję informacji na temat niemal mu nieznaną. W tym miejscu pozwolę sobie nie zgodzić się z Autorem, który twierdzi nad wyraz optymistycznie, że tematyka czechosłowackich spadochroniarzy jest w Polsce znana. Prawdą jest, że ukazało się u nas kilka publikacji, ale dotyczą one prawie wyłącznie zamachu na Reinharda Heydricha i niewiele się z nich dowiadujemy o czechosłowackich działaniach specjalnych w okresie wojny.

Publikacja B. Szyprowskiego w sposób istotny uzupełnia naszą dotychczasową wiedzę.

Książka została podzielona na trzy zasadnicze rozdziały. Zawiera także trzy istotne *Aneksy*. Dodajmy też, że w publikacji zamieszczone zostały liczne zdjęcia. Obok fotografii legitymacyjnych czechosłowackich spadochroniarzy, znajdujemy tutaj także liczne zdjęcia dotyczące wspomnianego już wyżej zamachu na R. Heydricha.

***Sudetenland und das Protektorat Böhmen und Mähren*, Freytag-Berndt & Artaria (Wiedeń), 1939.**
Ze zbiorów cyfrowych Biblioteki Narodowej (polona.pl)

Żołnierze niemieccy w Pradze, marzec 1939. Fot. Wikimedia Commons/domena publiczna

W rozdziale pierwszym Autor opisuje dość szeroko „trudne początki” konspiracji czechosłowackiej oraz działania polityków i wojskowych w Londynie. Niezwykle interesujące są fragmenty publikacji przybliżające postać agenta czechosłowackich służb specjalnych Paula Thümmela („A-54”). Znajdujemy tutaj także istotne

informacje na temat brytyjskiego Kierownictwa Operacji Specjalnych (*Special Operations Executive* – SOE).

Publikacja przynosi polskiemu Czytelnikowi pokaźną porcję informacji na temat niemal mu nieznany: czechosłowackich działań specjalnych w okresie wojny.

Dalej, w tymże pierwszym rozdziale, Autor zamieścił informacje na temat działalności 12 ekip spadochronowych zrzuconych na obszar okupowanej Czechosłowacji. Pierwszą nich była grupa „Benjamin” zrzucona 16/17 kwietnia 1941 r.² Warto w tym miejscu zauważyć, że zanim doszło do udanej operacji lotniczej, wcześniej dwukrotnie miały miejsce loty zakończone niepowodzeniem. Pierwszy z nich odbył się 16/17 lutego 1941 r., czyli tuż po pierwszej tego typu operacji w Polsce. Kolejnych 11 grup zostało zrzuconych do kwietnia 1942 r.

W obszernym, drugim rozdziale B. Szyrowski opisuje przebieg zamachu na R. Heydricha oraz jego następstwa, w tym tragiczne losy zamachowców. Autor znany powszechnie ze swych wcześniejszych publikacji dotyczących sądownictwa, drobiazgowo rozpatruje sam przebieg zamachu. Konfrontuje tutaj różnego rodzaju dokumenty, w tym zeznania świadków.

W rozdziale trzecim Autor opisuje działalność kolejnych ekip spadochronowych zrzuconych aż do marca 1945 r. Znajdujemy tutaj także informacje na temat grupy „Mortar”, która, aczkolwiek przygotowana do zrzutu w kwietniu 1945 r., ostatecznie nie została wysłana do Czechosłowacji.

W krótkim *Zakończeniu* (s. 159-161) Autor dokonał podsumowania działalności grup spadochronowych, wskazując na niezbyt okazały efekt.

We wspomnianych już *Aneksach* przedstawione zostało wyposażenie grupy „Andropoid”. Mamy tutaj także wykaz czechosłowackich stopni wojskowych, z podaniem ich polskich odpowiedników.

Edvard Beneš przyznaje nagrody

Josefowi Gabczykowi i Janowi

Kubisowi, 1940. Fot. Wikimedia

Commons/domena publiczna

Niezwykle interesujący jest *Aneks* trzeci, zawierający wykaz 40 operacji lotniczych, których celem był zrzut spadochroniarzy. Nie wszystkie z nich zakończyły się sukcesem. Analogicznie jak było w przypadku operacji w Polsce, o czym często zapominamy.

Autor, znany z publikacji o sądownictwie, drobiazgowo rozpatruje sam przebieg zamachu. Konfrontuje różnego rodzaju dokumenty, w tym zeznania świadków.

Pisząc omawianą książkę, Autor wykorzystał materiały archiwalne zarówno z Archiwum Akt Nowych w Warszawie, jak i z *The National Archives* w Londynie (Kew). Ponadto skorzystał z kilkadziesiątu publikacji książkowych, wydanych w Polsce, Czechosłowacji oraz Wielkiej Brytanii. Godne uwagi jest także wykorzystanie w szerokim zakresie internetu i zawartych tam relacji oraz dokumentów. Odnotowano również cztery filmy związane z tematyką publikacji, jakie zostały nakręcone w latach 1964-2017.

Uwagi

Lektura książki B. Szyrowskiego nasuwa kilka uwag. Widać wyraźnie, że Autor skupił się na opisanu działalności poszczególnych grup czechosłowackich spadochroniarzy oraz efektów jakie one przyniosły. Natomiast odczuwalny jest brak szerszego omówienia planów czechosłowackich władz znajdujących się w Londynie w tym zakresie. Niezbyt zrozumiałe jest też pominięcie w książce informacji na temat obsady personalnej i działalności Sekcji Czechosłowackiej SOE³.

Nie otrzymujemy też odpowiedzi na dość istotne pytanie: czemu miało to służyć. Stwierdzenie Autora, że poszczególne grupy były wysyłane celem nawiązania łączności radiowej, względnie przeprowadzenia nielicznych działań sabotażowych lub dywersyjnych jest zbyt ogólnikowe. Nie znajdujemy także informacji, jak polityka międzynarodowa prowadzona przez władze czeskie (czechosłowackie) urzędujące w Londynie wpływała na losy spadochroniarzy i operacji specjalnych.

Praktycznie w całej książce nie znajdujemy odniesienia do relacji polsko-czechosłowackich w zakresie operacji specjalnych. Co wobec planowanej konfederacji polsko-czechosłowackiej oraz wspólnych planów w zakresie działalności konspiracyjnej na terenach obu okupowanych krajów – jest niezrozumiałe.

**Niemiecka okupacja Czech i
Moraw, wojska hitlerowskie w
Pradze, 1939. Fot. Wikimedia
Commons/domena publiczna**

Nie otrzymujemy odpowiedzi na dość istotne pytanie: czemu miało to służyć. Stwierdzenie Autora, że grupy wysyłano, by nawiązać łączność radiową, czy przeprowadzić nieliczne działania sabotażowe lub dywersyjne jest zbyt ogólnikowe.

W książce znajduje się kilka błędów i możemy zauważyć nieliczne braki. Dla przykładu podajmy, że w odniesieniu do operacji „Benjamin” w *Aneksie* (s. 166) umieszczona jest informacja o dwóch nieudanych lotach 17/18 lutego i 13/14 marca 1941 r. – bez podania znaków samolotu i nazwiska dowódcy załogi; natomiast na stronie 21 widnieje informacja, że druga z tych operacji miała miejsce 12/13 marca (*sic*), a dokonał tego lotu samolot Whitley nr Z6473 dowodzony przez S/Lt Knowles’a.

W odniesieniu do operacji zrzutu grup „Sulphur” i „Chalk”, która miała miejsce 8/9 kwietnia 1944 r. – możemy sprostować, że dowódcą samolotu był nawigator F/O Krywda, a nie jak pisze Autor (s. 168) pilot F/L Sancewicz.

Autor nie wykorzystał w pełni, niestety, dokumentów z archiwum TNA w Kew. Znajduje się tam m.in. raport z operacji „Antimony”, gdzie jednoznacznie stwierdzono, że operacji tej dokonał samolot Halifax nr 1002 „Y”⁴.

Sygnalizowane powyżej braki w wykorzystaniu materiałów archiwalnych odnoszą się głównie do *The National Archives* w Londynie. Znajdują się tam zarówno raporty z poszczególnych operacji lotniczych, dokumentacji różnych grup spadochroniarzy, akta poszczególnych spadochroniarzy, a także zestawienia udanych i nieudanych operacji lotniczych. Sprawdzenie tych dokumentów pozwoliłoby Autorowi na podanie szeregu dodatkowych interesujących informacji.

**Wycinek z gazety donoszącej o
likwidacji Heydricha i ogłoszeniu
stanu wojennego, 28 maja 1942.
Fot. Wikimedia Commons/domena
publiczna**

Odnośnie do wykorzystanej i przywołanej w książce literatury można zgłosić dwa zastrzeżenia. Po pierwsze Autor nie wspominał o niedawno wydanej po polsku książce francuskiego pisarza Laurent Bineta⁵.

Natomiast spośród publikacji anglojęzycznych brakuje w *Bibliografii* książki Alana Ogdena wydanej dziesięć lat temu⁶. Autor wykorzystał szereg publikacji czeskich i słowackich – brakuje w wykazie książki Jindřicha Marka z 2000 r. zatytułowanej *Pátou kartu bere smrt. Českoslovenští parašutisté v britských battledressech 1941-1945*.

I już na koniec – mała uwaga – Autor używa nader często spolszczonych imion i nazwisk czeskich i słowackich spadochroniarzy.

Pomimo poczynionych uwag – uważam omawianą książkę za cenną dla polskiego Czytelnika.

**Twój czechosłowacki sojusznik -
plakat propagandowy rządu
czechosłowackiego na
Wychodźstwie w Londynie. Z
wystawy Słowackiego Muzeum
Narodowego w Bratysławie
(2012), upamiętniające
wykonanie wyroku na Heydrichu.
Żołnierz, którego portret stanowi
motyw przewodni plakatu, to
jeden z uczestników egzekucji
Heydricha - sierżant Jan Hrubý,
który zginął w walce z wojskami
niemieckimi w krypcie kościoła
św. św. Cyryla i Metodego w
Pradze 18 czerwca 1942 r. Fot.
Wikimedia Commons/domena
publiczna**

¹ B. Szyprowski, *Czechosłowackie grupy SOE i zamach na Heydricha HHHH*, Warszawa 2020.

² Dodajmy, że zrzut odbył się tak naprawdę na obszarze Austrii (czyli ówczesnej III Rzeszy), stąd też w oficjalnej publikacji wydanej po wojnie nie została ona ujęta jako operacja wykonana w Czechosłowacji. Analogiczna sytuacja miała miejsce w przypadku pierwszego zrzutu spadochroniarzy w Polsce, gdzie zamiast w Generalnym Gubernatorstwie zrzut miał miejsce na terenach włączonych do III Rzeszy.

³ Szersze informacje na ten temat przynosi mój referat *Razem na tajnym froncie. Sekcja czeska i polska Kierownictwa Operacji Specjalnych (SOE)* przedstawiony podczas międzynarodowej konferencji IPN we Wrocławiu w 2018 r. (praca w druku).

⁴ TNA, HS 4/24, Czech Air Operations Results & Reports.

⁵ L. Binet, *HHhH, Zamach na kata Pragi*, Kraków 2011.

⁶ A. Ogden, *Through Hitler's Back Door. SOE Operations in Hungary, Slovakia, Romania and Bulgaria 1939-1945*, Barnsley 2010.

COFNIJ SIĘ